

Den Menneskelige Dimension

Af Mads Fægteborg

København husede i juni 1990 den hidtil største storpolitiske begivenhed Danmark har været vært for. Alle Europas (minus Albaniens) samt Canadas, Sovjet Unionens og USA's udenrigsministre var samlet for at diskutere den Menneskelige Dimension (CHD), en delkonference i den Europæiske Sikkerheds- og Samarbejdskonference (CSCE). Gamle venner og fjender lagde grunden til en aftale om, hvilke menneskelige rettigheder europæerne i fremtiden vil kræve af sig selv og sine naboer.

I den danske delegation deltog for første gang også repræsentanter for Færøerne og Grønland. Fra Grønland var det landsstyreformand Jonathan Motzfeldt og formand for Landstingets Udenrigs- og Sikkerhedspolitiske Udvalg Lars Emil Johansen der deltog.

Værten, udenrigsminister Uffe Ellemann Jensen, havde opfordret til, parallelt med den officielle konference, at diverse organisationer afholdt seminarer, møder og kulturelle indslag. Disse parallelle aktiviteter blev ledet af de tidligere statsministre Poul Hartling og An-

ker Jørgensen samt pastor Gurli Vibe Jensen.

Blandt de deltagende organisationer var Amnesty International, LO, Dansk Flygtninge Hjælp, Danmarks Læreforening, Forbundet af 1948, FN-forbundet, Inuit Circumpolar Conference (ICC) og International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA).

Under fællestitlen »Indigenous Rights« – Indfødte folks rettigheder – samarbejdede ICC og IWGIA om fire arrangementer:

- 1) Danmarkspremiere på den canadiske spillefilm »Where the Spirit Lives«.
- 2) Et seminar om de indfødte folk og den øgede militarisering i de nordlige og arktiske områder.
- 3) Et seminar om de indfødte folks rettigheder til at udnytte de levende ressourcer versus den massive euro/amerikanske modstand mod udnyttelsen af samme.
- 4) Danmarkspremiere på »Tupilak« af den grønlandske teatergruppe Silamiut.

Det første arrangement fandt sted Grundlovsdag, den 5. juni. Filmen »Where the Spirit Lives« er en gribende beretning om, hvorledes indianske børn – i dette tilfælde personificeret ved en ung Sortfods indianerpige – blev tvunget til at gå i skole langt borte hjemmefra for at lære »civilisationen«, kristendommen og det engelske sprog at kende. Ikke blot indianere, men også iniut i både Canada og Alaska kender disse skoler. Ofte afføder tanken om dem stærke følelser – had og bitterhed.

Børnene blev tvangsfjernet fra deres familier og tvunget på skoler, der ofte lå flere hundrede kilometer hjemmefra. Nogle genså aldrig mere deres hjem. Børnene blev slået og sultet når de talte deres eget sprog. Resultatet var unge mennesker der foragtede sig selv og endte i et psykologisk ingenmands land, hvor alkoholisme og kriminalitet ofte var livet inden selvmordet afsluttede det.

Filmen skabte den kunstneriske optakt til temaet »indfødte folks rettigheder« – nemlig retten til egen kultur, eget sprog, egen religion, eget land.

Det andet arrangement fandt sted, den 6. juni, og formede sig som en paneldiskussion. I panelet var Ole Gaup fra Nordisk Same Råd, Charlie H. Johnson fra ICC i Alaska, og Aqqaluk Lynge fra ICC i Grønland. Ordstyrer var Filomenita Mongaya Høgsholm fra IWGIA.

Panelet tog udgangspunkt i den igangværende normaliseringsproces mellem Øst og Vest. Imidlertid fandt paneldeltagerne, at nedrustningsprocesserne i høj grad var et europæisk fæno-

men. I de nordlige og arktiske områder mærker man om end ikke en direkte oprustning så dog en omfattende modernisering af de militære installationer. Som en slags konklusion på dette seminar kan man vel sige, at de indfødte folk også har ret til fred.

Et statement, eller udtalelse, om problematikken blev efterfølgende udarbejdet. Dette bringes som appendix 1 til denne artikel.

Tredje arrangement, den 7. juni, var ligeledes en paneldiskussion. I dette panel sad Leif Dunfjeld fra Nordisk Same Råd, Rhoda Innuksuk fra ICC i Canada, Alfred Jakobsen fra Den Grønlandske Fanger- og Fiskerorganisation KNAPK, Charlie H. Johnson fra ICC i Alaska og Hans-Pavia Rosing fra folketinget. Ordstyrer var Jens Dahl fra IWGIA.

Udgangspunktet i dette seminar var, at de indfødte folk også har ret til at deltage i den økonomiske udvikling. Forskellige pressionsgrupper i USA og Europa synes dog at dyrenes rettigheder »animal rights« er vigtigere at forfægte end menneskerettighederne. Dette giver sig udslag i utilstrækkelige fangstkvoter fra den Internationale Hvalfangstkommission. Andre kampagner har fjernet det økonomiske grundlag for at sælge skind af ikke truede vilde dyr.

Også fra dette seminar blev der udarbejdet en udtalelse, som bringes efterfølgende som appendix 2.

Den 7. juni om aftenen afsluttede den grønlandske teatergruppe Silamiut, ICC og IWGIA's deltagelse i de parallelle aktiviteter med forestillingen »Tupilak«. Forestillingen viser skabelsen af en tupi-

Paneldeltagerne i seminaret om Indfødte folks rettigheder til egne ressourcer. Fra venstre: folketingsmedlem Hans-Pavia Rosing, Leif Dunfeld fra Nordisk Sameråd, Jens Dahl fra IWGIA, Alfred Jakobsen fra KNAPK, Rhoda Innuksuk fra ICC i Canada og Charlie H. Johnson fra ICC i Alaska.

Foto: Jørgen Hilding Jensen.

lak og hvorledes en sådan anvendtes. En tupilak's formål var at dræbe! Motivet kunne være misundelse, jalousi, had, gengældelse eller blot ondskab. At skabe en tupilak var imidlertid ikke nogen let sag, for hvis offeret havde stærkere hjælpeånder end skaberen ville tupilak'en vende tilbage og dræbe dens skaber.

I overført betydning kunne man måske sige, at stykket hér netop viste at den tupilak der er afsendt mod de indfødte folk kan risikere at vende tilbage til afsenderen. Spørgsmålet er så bare, hvem der har de stærkeste hjælpeånder – pressionsgrupperne i Europa og Nordamerika eller de indfødte folk?

De to udtalelser blev den 15. juni overgivet til den officielle danske dele-

gation ved konferencen om den Menneskelige Dimension af vicepræsident i ICC, Aqqaluk Lynge og co-direktør i IWGIA, Jens Dahl. Under mødet bad man den danske delegation om at inddrage de indfødte folks rettigheder i forbindelse med drøftelserne omkring nationale mindretals rettigheder.

Næste år finder konferencen sted i Moskva, og for tiden overvejer de to organisationer om man også skal deltage dér. En ICC/IWGIA deltagelse ville blandt andet kunne bistå den nydannede »Sammenslutning af små nordlige folk i Sovjetunionens Arktis«. Denne organisation omfatter 26 nationale mindretal – heriblandt inuit.

Appendix 1

Udtalelse fra seminaret om indfødte folk og den øgede militarisering i de nordlige og arktiske områder. København d. 6 juni 1990.

De seneste års nedrustningsbestræbelser mellem Øst og Vest hilses naturligvis velkomne af alle. Den kolde krigs endeligt er en milesten i relationerne mellem Øst og Vest efter Anden Verdenskrig. Faren for en verdensomspændende krig er mindsket betydeligt i de seneste år, men alligevel må man desværre konstatere at nedrustningen således som den hidtil har forløbet er et europæisk fænomen.

Militære installationer i det cirkumpolare Nord bliver sammen med flådestyrkerne, omend ikke direkte oprustet så dog moderniseret. Dette har medført, at det potentielle konfrontationsområde mellem supermagterne ikke blot har forskudt sig mod nord, men også er rykket til et særligt økologisk sårbart område – nemlig det arktiske og det subarktiske.

»Hvem forsvarer egentlig os?« kan både inuit og samer med rette spørge. Begge folk hører hjemme i begge lejre – NATO og Warszawa. Samerne ydermere i de to neutrale lande, Sverige og Finland.

Den øgede militarisering i Nord er ikke blot en trussel mod freden dér. De moderne og avancerede våbensystemer udgør også i fredstid en trussel – en trussel mod økosystemet og dermed mod de mennesker der lever dér. Katastrofen er endnu ikke indtruffet, men ulykkerne tæller i statistikkerne:

- I 1968 faldt et amerikansk B-52 bombefly med 4 B-bomber ned ved Thule Air Base i Grønland; med radioaktiv forurening og personskader til følge.
- I 1989 sank to sovjetiske atomdrevne u-både i Norskehavet; med risiko for radioaktivt udslip.
- Distant Early Warning kæden, som strækker sig fra Alaska, via Canada, Grønland, Island, Færøerne til Skotland, er delvis forældet og flere af kædens radiostationer er nu forladt. Fra Canada vides det med sikkerhed, at en omfattende PCB (Polychloryl biphenyls) forurening har fundet sted ved disse stationer.
- Thule Air Base har flere gange været i søgelyset i forbindelse med dumpning af miljøfarlige gifte.
- Et amerikansk forsøgsanlæg under den grønlandske indlandsis havde i årene 1960–1963 et mindre atomkraftanlæg installeret. I følge oplysninger fra 1980 viser det sig at USA havde tilladelse til at udlede radioaktivt spildevand i indlandsisen.

En af de alvorligste trusler mod de indfødte befolkninger i det arktiske område er planen om at genoptage atomprøvesprængningerne på Novaja Semlja. På et stort møde for indfødte folk i den Russiske Føderative Sovjetrepublik i marts i år protesterede de neniske rensdyrnomader kraftigt mod disse planer. Dele af Novaja Semlja var tidligere beboet af nener, som tvangsforflyttedes da

atomprøvesprængningerne blev indledt for årtier siden. Planerne om at flytte atomprøvesprængningerne tilbage fra Semipalatinsk til Novaja Semlja er også mødt med kraftig protest fra det finske parlament.

I samme takt som vesteuropæerne har modsat sig NATO's lavtflyvningsøvelser med supersoniske fly har den canadiske regering tilbudt sine allierede, at udføre disse flyvninger fra Goose Bay. Det drejer sig om ca. 7.500 flyvninger med hastigheder på ca. 1.300 km/t i en højde af ca. 30 m over jagtmarker der bruges af innu (indianere) og inuit. Både mennesker og dyr udviser store stress-symptomer grundet disse aktiviteter.

USA tester cruise missiler, med canadisk tilladelse, over North West Territories og Beaufort Sea. Dette sker til trods for den stedlige befolknings udtrykte modstand.

Den blotte tilstedeværelse af større militære installationer i det arktiske- og det subarktiske område har indflydelse på lokalbefolkningernes levevis. Etableringen af Thule Air Base krævede flytningen af den lokale befolkning.

Forsyninger til installationerne foregår ved næsten daglige flyvninger året rundt. I sommerperioderne dog med flere daglige flyvninger og skibstransporter. I sommeren 1977 respekterede man ikke angivne sejlruiter og ødelagde hvalrosfangsten for en del af befolkningen i Thule-området. Senere samme år påsejlede et amerikansk tankskib et isbjerg med olieforurening til følge.

Med etableringen af militære flyvepladser får det civile samfund mulighed for at udbygge infrastrukturen. Når samme militære installationer af strategiske eller økonomiske årsager atter lukkes findes der ingen kompensationer for at fortsætte den civile drift.

De indfødte folk, der bebor Arktis og Subarktis, er områdernes legitime talsmænd. De indfødte folk overskrider landegrænserne og har en enestående position til fremme af fred, sikkerhed og våbenkontrol mellem de arktiske og subarktiske stater.

En total demilitarisering af Arktis og Subarktis kan af åbenlyse grunde i øjeblikket ikke finde sted. Processen kunne dog startes ved at etablere mindre fredszoner. Følgende fire principper kunne ligge til grund for oprettelsen af en fredszone i Arktis og Subarktis:

1. Enhver fredszone i Arktis må fremme internationalt samarbejde omkring fredelig udnyttelse, ligesom zonerne skal være atomfrie. Det skal derfor ikke være tilladt at afprøve atomvåben eller andre masseødelæggende våben i zonen.
2. Som hovedregel må miljøbeskyttelse have forrang for militære øvelser og aktiviteter.
3. Militære aktiviteter, der i fredstid forstyrrer de indfødte folks og andre indbygges rettigheder og sikkerhed i samfundene og på territorierne, må ikke tillades.

4. Internationale og nationale overvågningssystemer, der kan verificere nedrustningen, må udvikles.

Panelet omfattede repræsentanter fra Inuit Circumpolar Conference og Nordisk Same Råd.

Sign.

Aqqalluk Lynge /
vicepræsident
ICC

Jens Dahl
co-direktør
IWGIA

Appendix 2

Udtalelse fra seminaret om indfødte folks rettigheder til egne ressourcer. København d. 7. juni 1990.

Indfødte folk har ret til at udnytte naturens levende ressourcer. De circumpolare folk er sårbare over for beslutninger, der træffes af internationale organer og organisationer som de samme folk ingen indflydelse har på. Indianerne i Alaska og Canada, inuit i USSR, Alaska, Canada og Grønland og de mange nordlige og fjernøstlige folk i USSR er således hårdt ramte af internationale miljøorganisationers kampagner mod fangst af pelsdyr, sæler og hvaler.

Som et direkte resultat af disse kampagner vedtog EF i 1983 et direktiv, som forbød import af skind fra sælunger – et forbud som paradoksalt nok også ramte alle andre former for sælfangst.

Dette direktiv, som især har skadet indfødte folks fangst, er nu forlænget på ubestemt tid.

Befolkningerne i det circumpolare Nord har gennem århundreder været

afhængig af jagt, fangst, fiskeri og rendrift. Tidligere var der udelukkende tale om opfyldelsen af et subsistensbehov. I dag, hvor alle indfødte folk lever i moderne komplekse samfund, findes der mange typer af fangst, fiskeri og rendrift. Det er dog kun i fiskeriet, hvor den moderne industrialiserede ressourceudnyttelse har fået overtaget.

Selv indfødte folk ønsker del i den almindelige økonomiske udvikling. I Grønland søger man således at fremme visse former for bæredygtig hvalfangst. Men dette mødes ofte med kraftig modstand fra europæisk og amerikansk side, som i praksis næsten altid blokerer for en udvikling på indfødte folks præmisser.

Perspektivet er, hvorvidt de euro-amerikanske nationalstater skal have ret til at nedbryde de sidste kulturer, der fortsat lever på grundlag af naturens ressourcer. Stillet overfor EF, statslige og multinationale olieselskaber må indfødte folk gang på gang sande at de knap nok er givet de rettigheder, som man ønsker at give dyr.

I hele det circumpolare område er hvalfangst, sælfangst, fældefangst, fiskeri og rendrift det vigtigste grundlag for fortsat kulturel og økonomisk overlevelse.

For de, der er afhængige af naturens ressourcer er det vigtigt, at udnyttelsen sker på en sådan måde, at også kommende generationer kan høste disse. Derfor har indfødte folk taget en række initiativer med henblik på at forhindre

hensynsløs udnyttelse af disse levende ressourcer.

I Europa og Nordamerika, hvor jagt og fangst er uden økonomisk betydning, har visse grupper fokuseret på indfødte folks ressourceudnyttelse. »Anti-sæl-fangst«, »anti-fældefangst« og »anti-skind« kampagner er blevet en af den vestlige civilisations seneste kulturimperialistiske overgreb mod indfødte folk. De organisationer der står bagved kampagnerne har haft stor succes med deres lobbyvirksomhed.

Denne aktivitet er i strid med Brundtland-rapporten, som siger at der skal tages hensyn til de indfødte folk. Udgangspunktet for en retfærdig og menneskelig politik overfor disse folk er anerkendelse og beskyttelse af deres traditionelle rettigheder til land og ressourcer. Dette skal ske i overensstemmelse med disse folks egne traditioner og under respekt af institutioner som traditionelt har reguleret relationerne mellem mennesker og natur.

Panelet omfattede repræsentanter fra Inuit Circumpolar Conference, Nordisk Same Råd, Den Grønlandske Fanger- og Fiskerorganisation

KNAPK og Siumut-partiets repræsentant i det danske folketting.

Sign.	
Aqqaluk Lynge	/ Jens Dahl
vicepræsident	co-direktør
ICC	IWGIA

* Begge udtalelser kan fås i originalsproget, engelsk, ved henvendelse til enten ICC eller IWGIA.

Inuit Circumpolar Conference
P.O. Box 204
3900 Nuuk

IWGIA
Fiolstræde 10.3
1171 København K.

»Indigenous Rights« er blevet sponsoreret af SAS, Grønlandsfly A/S, FINNIDA, Aage V. Jensens Fonde, Plums Økologifond for Fælles Fremtid, Fonden for International Forståelse, Nuna Fonden, Hermod Lannungs Fredsfond, Fredsfonden, KNAPK, Skov- og Naturstyrelsen, Iceberg Seafood Greenland A/S, Schøbel & Marholt, Grønlandsk Reje-eksport, Nordens Institut i Grønland, Den Kongelige Grønlandsfond, Græsrodsfonden og KNA/Tannery of Greenland.

Koordineringen af »Indigenous Rights« blev forestået af Arctic Information, Møntergade 16, 1116 København K.